

SLUTRAPPORT

DELAKTIGHETSBOOSTEN – PROCESSTÖD I FUNKTIONSRÄTT TILL KOMMUNER

LÄNSSTYRELSEN STOCKHOLM

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	3
1.1 Rapporten	3
2. BAKGRUNDSBESKRIVNING.....	3
2.1 Funktionshinderspolitik – lagar och riktlinjer för arbetet i kommuner och regioner	3
2.2 Länsstyrelsens arbete inom funktionshinderområdet	5
3. KOMMUNERNA.....	5
3.1 Botkyrka – breddad delaktighet i kommunens samrådsprocesser	5
3.2 Stockholm stads idrottsförvaltning – rutin för enkelt avhjälpna hinder.....	8
3.1 Jobbtorg Stockholm – identifiera och sprida exempel på hur personer med funktionsnedsättning får och behåller arbete	11
4. LÄRDOMAR KRING KOMMUNERNAS FUNKTIONSRÄTTSRÅD OCH ARBETET MED AKTIV INVOLVERING	
14	

1. INLEDNING

Länsstyrelsen Stockholm har upphandlat Sweco för process-, metod- och kunskapsstöd inom funktionsrättsområdet. Syftet har varit att kommunerna och Region Stockholm ska erbjudas stöd i att utveckla handlingsplaner, strategier, indikatorer med mera inom funktionsrätt. Som ett resultat av upphandlingen har kommunerna och regionen haft möjlighet att ansöka till länsstyrelsen om konsultstödet tjänster för att få hjälp med sådant som har att göra med:

- strategisk styrning och ledning av funktionshinderspolitiken
- dialog och samverkan med funktionshindersrörelsen.

De kommunala verksamheter som ansökt om och fått beviljat stöd 2021 är Kommunledningsförvaltningen i Botkyrka kommun, Stockholms stads idrottsförvaltning samt Jobbtorg Stockholm.

Swecos stödinsatser genomfördes från september 2021 till januari 2022.

1.1 RAPPORTEN

Den här rapporten syftar till att ge en sammanställning av erfarenheter från kommunala verksamheter som tagit del av processtödande insatser för att utveckla sitt funktionshinderspolitiska arbete. I rapporten samlas kunskap från det stöd som getts inom olika utvecklingsinsatser. Förhoppningen är att rapporten ska kunna användas för att inspirera, i första hand kommuner, till att genomföra liknande processer. Avslutningsvis sammanfattas erfarenheter och lärdomar från processtöd specifikt riktade till kommunernas funktionsrättsråd eller motsvarande.

2. BAKGRUNDSBESKRIVNING

I det här inledande avsnittet ges en kort beskrivning av länsstyrelsens uppdrag och insatser inom funktionshinderområdet.

2.1 FUNKTIONSHINDERSPOLITIK – LAGAR OCH RIKTLINJER FÖR ARBETET I KOMMUNER OCH REGIONER

En central grund för funktionshinderspolitiken är att hela samhället ska utformas på ett sätt som möjliggör att alla människor kan delta fullt ut i samhället och uppnå jämlika levnadsvillkor. Många aktörer är involverade i arbetet. Riksdag och regering beslutar om funktionshinderspolitiken på nationell nivå. Kommuner och regioner är avgörande aktörer i arbetet att stärka såväl tillgänglighet som delaktighet då de ansvarar för stora delar av välfärd, demokrati och frågor om samhällets utveckling. Delaktighet handlar om att en person aktivt kan medverka i och

vara en del av samhället. Det innebär att i så hög utsträckning som möjligt kunna vara självständig, fatta egna beslut och påverka sitt eget liv. För att säkerställa delaktighet för den enskilde kan det finnas behov av individuella stöd och insatser. Tillgänglighet handlar om hur samhället utformas, exempelvis när det gäller att människor oavsett förutsättningar ska kunna nyttja vår fysiska närmiljö och röra sig fritt på offentliga platser. Ett tillgängligt samhälle innebär också att alla kan få tillgång till information och kommunikation, samt kunna använda erbjudna produkter, program och tjänster.

Utgångspunkten i funktionshinderspolitiken är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling 2006 och ratificerades av Sveriges riksdag 2009. I konventionen finns ett 50-tal artiklar varav 30 är så kallade rättighetsartiklar som kan ge vägledning i arbetet med en strategi. De allmänna principerna är:

- Respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende
- Icke-diskriminering
- Fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället
- Respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten
- Lika möjligheter
- Tillgänglighet
- Jämställdhet mellan kvinnor och män
- Respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning

I november 2017 beslutade riksdagen att konventionen ska utgöra grund för den nationella funktionshinderspolitiken i Sverige. Ett nytt nationellt mål formulerades för funktionshinderspolitiken. Målet handlar om att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas. Inriktningen i arbetet utifrån målet omfattar:

- Principen om universell utformning
- Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten
- Individuella stöd och lösningar för individens självständighet
- Förebygga och motverka diskriminering

Sveriges kommuner och regioner (SKR) tydliggör de svenska kommunerna och regionernas inriktning inom funktionshinderområdet i ett positionspapper. Positionspapperet redogör för utgångspunkter och frågor som är gemensamma för olika sektorer men också inom sektorer. Det visar på hur kommuner och regioner kan bidra till att utjämna skillnader och undanröja hinder så att personer med funktionsnedsättning kan bli delaktiga i samhället på lika villkor. Utgångspunkten är ett hållbart samhälle som bygger på universell utformning och därmed är tillgängligt och användbart för alla.

Utöver lagar och konventionen är även de 17 globala målen för en hållbar utveckling, som finns formulerade inom Agenda 2030, viktiga att förhålla sig till. De globala målen syftar till att

utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning är universella men ingår särskilt tydligt inom målen om minskad fattigdom, rätten till utbildning, sysselsättning samt trygga städer och samhällen.

Lagstiftning, konventioner och såväl nationella som globala mål tydliggör den enskildes rättigheter i en struktur som kommuner kan använda vid framtagningen av exempelvis en strategi eller plan kring insatser för personer med funktionsnedsättning. Därtill finns Myndigheten för delaktighets (MFD) metodstöd¹ som underlag för framtagande av strategidokument.

2.2 LÄNSSTYRELSENS ARBETE INOM FUNKTIONSHINDEROMRÅDET

Länsstyrelsen bidrar på olika sätt i arbetet med att förbättra förutsättningarna inom funktionsrättsområdet. En del i arbetet består i att utveckla samverkan mellan länets aktörer genom tvärssektoriella insatser. En annan del består i att arrangera utbildningar och insatser för kompetensutveckling. Det kan exempelvis ha som syfte öka kunskapen om det nationella funktionshinderpolitiska målet och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Länsstyrelsen arbetar för att fånga upp lokala och regionala behov och utgör en länk mellan nationell, regional och lokal nivå. Länsstyrelsen har även i uppgift att samråda med länets funktionsrättsorganisationer.

Tillsammans med MFD har länsstyrelsen genomfört en kartläggning och analys av regionernas och kommunernas behov av stöd inom funktionshinderspolitiken. Kartläggningen ligger till grund för det stöd som ges till kommuner och regioner under 2018–2023, vilket det aktuella processtödet som tillhandahållits av Sweco har varit en del av.

3. KOMMUNERNA

I det här kapitlet beskrivs insatserna och arbetsprocesserna i de kommunala verksamheter som beviljats processtöd av Länsstyrelsen Stockholm i den andra utlysningen av stödet, 2021. Fokus ligger dels på beskrivning av det förändringsarbete som ägt rum, dels på resultat och lärdomar från insatserna.

3.1 BOTKYRKA – BREDDAD DELAKTIGHET I KOMMUNENS SAMRÅDSPROCESSER

Botkyrka kommun ansökte om stöd för att stärka och systematisera samråden med funktionshinderorganisationerna i kommunen, med eleverna inom den anpassade skolan (tidigare särskolan) samt bredda delaktigheten inom andra befintliga medborgarprocesser. Kommunen

¹ Metodstöd om dialog och strategi: <https://www.mfd.se/verktyg/metodstod/>

önskade stöd i att kartlägga och analysera nuläget och beskriva de förutsättningar som finns, samt vad som kan utvecklas vidare.

Funktionsrättsrådet i kommunen har en viktig roll i att driva funktionsrättsfrågor och har där- för haft en central roll som mottagare och problemägare i den kartläggning och formulering av utvecklingsförslag som genomförts.

PROCESS

Initialt genomfördes en enkätundersökning med ledamöter i funktionsrättsrådet, samt inter- vjuer med nyckelpersoner i funktionsrättsrådet och med kommunala tjänstepersoner. Bland tjänstepersonerna fanns exempelvis representanter från Kultur- och fritidsförvaltningen, Ut- bildningsförvaltningen, Botkyrkadialogen och kommunens barnombudsman. Enkät och inter- vjuer samlade in nyckelpersonernas uppfattning om:

- funktionsrättsrådets roll och arbete,
- funktionshinderorganisationernas roll för delaktighet,
- utvecklingsmöjligheter för att stärka involvering generellt för personer med funktions- nedsättning samt
- specifikt för målgruppen barn- och unga med funktionsnedsättning.

Utifrån det insamlade materialet genomfördes därefter en gemensam analysworkshop, där alla som uttalat sig i enkät eller intervju bjöds in att delta. Vid workshopen diskuterades ut- vecklingsmöjligheter på kort och lång sikt, med utgångspunkt i de möjligheter och brister som påvisats i intervjuer och enkätsvar.

SLUTSATSER

Slutsatserna från kartläggningen visade att funktionsrättsrådets ledamöter uppfattar rådets roll och mandat som otydligt. Funktionshinderorganisationerna uppfattar att det är svårt att påverka kommunala beslutsprocesser genom rådet vilket är en utmaning när det gäller att skapa engagemang och driva frågor.

”Rådets arbete ligger vid sidan av, vi rapporterar inte till nämnd. Hur påverkar vi bäst i detta läge?” Ur intervju med ledamot från intresseorganisation

Funktionsrättsrådet har provat olika vägar till inflytande, bland annat genom att involvera funktionshinderorganisationerna i remissvar vid samrådsärenden samt att bjuda in förvalt- ningschefer och nämndpolitiker till funktionsrättsrådets möten. Dessa initiativ har dock inte lett till något långsiktigt engagemang eller någon tydlig påverkan. Ansvarig tjänsteperson i rå- det har däremot visat sig ha en central funktion för att skapa kontakt mellan funktionsrättsrå- det och den kommunala verksamheten, vilket uppfattas som mycket positivt.

Ett medskick som framkom i kartläggningen var att det alltför sällan ges möjlighet för person- liga möten och muntlig dialog i samband med samrådsprocesser och dialoger. De tillfrågade menar att det är lättare att få fler att delta om dialogen inte primärt baseras på

textkommunikation och förutsätter inläsning av underlag och skisser. En slutsats är att de personliga mötena ger större delaktighet och utbyte hos båda parter i ett dialogmöte.

Kartläggningen visar att det finns ett stort engagemang och intresse hos tjänstepersoner och hos funktionsrättsrådet att öka delaktigheten bland barn och unga med funktionsnedsättningar. Det finns idag ett ungdomsråd i Botkyrka kommun som involverar elever med anpassad skolgång, men ungdomsrådet saknar personalresurser för att kunna arbeta aktivt med alla anpassade skolor i kommunen. Erfarenheten av att arbeta mot denna målgrupp är att det ställer krav på långsiktighet. Det handlar om att bygga relationer och arbeta nära de verksamheter där de unga finns idag. Såväl tjänstepersonerna som funktionsrättsrådet har flera förslag och idéer kring hur unga kan involveras mer genom exempelvis personliga möten, riktade aktiviteter och tätare kontakter med lärare och fritidspersonal. Det saknas dock budget och mandat för att initiera och genomföra aktiviteter inom ramen för funktionsrättsrådets uppdrag, varför detta behöver initieras via kommunens förvaltningar.

REKOMMENDATIONER

Ett flertal rekommendationer formulerades utifrån kartläggningen och den gemensamma workshopen, med förslag på fortsatt arbete både på kort sikt och på lång sikt. Nedan ges några exempel. De rekommendationer som kan ske på kort sikt är sådant som workshopdeltagarna själva anser vara genomförbart inom ett år och inom ramen för nuvarande organisation och uppdrag.

- Skapa tätare relationer mellan Funktionsrättsrådet, Ungdomsrådet samt personal på de anpassade skolorna.
- Implementera anpassade metoder för att tillgängliggöra Botkyrkadialogen för personer med funktionsnedsättningar
- Låta Barnombudsmannen ha en stående punkt på agendan på Funktionsrättsrådets möten, i syfte att hålla funktionsrättsrådet uppdaterade om aktuellt barnrättsarbete i kommunen.

De rekommendationer som avser mer långsiktigt förändringsarbete kan utgöra ett potentiellt medskick till kommunens kommande utredning av nämndorganisationen, med sikte på genomförande under nästföljande mandatperiod.

- Ordförande/presidiet i Funktionsrättsrådet bör träffa kommunstyrelsens ordförande och nämndordförandena regelbundet för att rapportera, ge information och följa upp rådets arbete. Detta för att öka kännedomen om rådets arbete och få en tydligare överlämning till centrala beslutsfattare.
- Se över resursfördelning för arbete med Ungdomsrådet. Detta är idag den kanal som kommunen vill använda för att nå barn och unga med funktionsnedsättning. Tillräckliga resurser bör tillhandahållas så att alla anpassade skolor kan involveras på lika villkor.

- Uppmärksamma behovet av anpassade medborgardialoger och samrådsprocesser och testa alternativa sätt att föra dialog på, för att säkerställa ett brett deltagande.

3.2 STOCKHOLM STADS IDROTTSFÖRVALTNING – RUTIN FÖR ENKELT AVHJÄLPNA HINDER

Stockholms stads idrottsförvaltning ansökte om stöd för att utveckla arbetet med och stärka kunskapen om enkelt avhjälpa hinder.

I plan- och bygglagen, PBL, anges att alla enkelt avhjälpna hinder i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser ska avhjälpas i syfte att förbättra tillgänglighet och användbarhet. Kravet gäller om det med hänsyn till praktiska och ekonomiska förutsättningar är enkelt att avhjälpa hindren.² Att identifiera enkelt avhjälpna hinder rör sig utifrån lagstiftningen om förhållandevis små åtgärder, samtidigt som de är av stor betydelse för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Enligt plan- och bygglagen ska enkelt avhjälpna hinder åtgärdas omedelbart, eftersom det är en gällande lag. Det som avgör om en åtgärd ska vidtas är de praktiska och ekonomiska konsekvenser som hör samman med åtgärder som behövs. Detta innebär att kommunen behöver klassa vilka hinder som de anser är enkelt avhjälpna hinder för dem.

I Stockholm, liksom i flera andra kommuner, saknas en tydlig rutin för arbetet med enkelt avhjälpna hinder. Med stöd från länsstyrelsen påbörjades under år 2020 ett arbete med detta gällande sim- och idrottshallar inom idrottsförvaltningen i Stockholms stad. Med hjälp av det processtöd som Sweco tillhandahöll identifierades utmaningar och möjligheter som en framtida rutin skulle kunna utformas runt. En utmaning gällde otydligheter i ansvarsfördelningen mellan berörda förvaltningar – i Stockholms fall mellan idrott och fritid, trafik och fastighet. Denna otydlighet gällde både vem som har ansvaret för att identifiera hur åtgärder prioriteras, hur anmälningar hanteras och hur ansvarsfördelningen ser ut vad gäller genomförandet av åtgärder. En möjlighet som identifierades var att arbetet kan knytas till rutiner för brandskydd, vilket genomförs regelbundet.

FÖRDJUPAT PROCESSTÖD

Sweco rekommendation till idrottsförvaltningen i samband med det processtöd som gavs 2020 var att nyckelpersoner behöver kompetensutvecklas om enkelt avhjälpna hinder samtidigt som checklistor för inventeringar av kommunens lokaler behöver utvecklas. Utöver detta gavs rekommendationen att se över rutiner för uppföljningar av lokaler. Sammantaget har detta varit grunden till det processtöd som Länsstyrelsen i Stockholms län har beviljat för 2021. I den nya ansökningsomgången valde Stockholm stad att ansöka om medel för att revidera befintlig

² Kravet på att avhjälpa Enkelt avhjälpna hinder finns i 8 kap. 2 § andra stycket och 12 § andra stycket i Plan och bygglagen (PBL). Boverket har gett ut tillämpningsföreskrifter, BFS 2013:9 HIN 3. För brandskydd är utgångspunkten vad gäller enkelt avhjälpna hinder dokumenterade i Boverkets byggregler (BBR), avsnitt 5. PBL – Kunskapsbanken, boverket.se (<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/krav-pa-byggnadsverk-tomter-mm/retroaktiva/enkelt/>)

checklista och för genomförande av en utbildning riktad till de tjänstepersoner som är huvudansvariga för den granskning som görs av enkelt avhjälpna hinder i stadens idrottsanläggningar.

UTBILDNING OM ENKELT AVHJÄLPNA HINDER

Som ett moment erbjöds de två tjänstepersoner som ansvarar för idrottsförvaltningens granskning av enkelt avhjälpna hinder en endagsutbildning. Målsättningen var att utbildningen skulle ge dessa personer ökad kunskap om enkelt avhjälpna hinder för egen del, men också som grund för att kunna stödja medarbetare som praktiskt kommer att ha i uppdrag att gå igenom stadens olika idrottsanläggningar. Utbildningen upplevdes enligt de deltagande både som intressant och lärorik.

CHECKLISTA FÖR ENKELT AVHJÄLPNA HINDER OCH BRANDSKYDD

Huvudmomentet i processtödet har legat på att ta fram en checklista som ska kunna användas som underlag för granskning av idrottsförvaltningens publika lokaler och anläggningar. Inom ramen för processtödet har dialogmöten hållits mellan konsulter från Sweco och ansvariga tjänstepersoner vid totalt fyra tillfällen. Dialogerna har innehållit olika delar såsom en allmän diskussion om enkelt avhjälpna hinder och genomgångar och diskussioner kopplat till tidigare framtagna checklistor. Ansvariga tjänstepersoner fick också i hemuppgifter mellan mötena att precisera sina behov utifrån stadens befintliga idrottsanläggningar. Framför allt diskuterades hur checklistan på ett enkelt sätt skulle vara tillämpbar som ett relevant underlag. Ett beslut som fattades var att checklistan skulle ge hänvisningar till en handledning med instruktioner, bilder och länkar för att underlätta granskningen. Denna del av uppdraget, att ta fram en handledning, har dock inte rymts i Swecos processtöd utan behöver utvecklas vidare i en fortsatt intern process inom förvaltningen.

Det beslutades att checklistan ska testas av medarbetare med ansvar för att granska stadens idrottslokaler och hallar. Detta moment är planerat att genomföras under våren 2022 och kan eventuellt komma att medföra ytterligare revideringar. Genom att framtagna checklistor på ett tydligt sätt följer Boverkets föreskrifter för enkelt avhjälpna hinder (HIN) så finns en tydlig struktur inför sådana eventuella förändringar.

De checklistor som tagits fram omfattar följande delar och lokaltyper vilka både är mer allmänna för lokaler och utemiljöer som helhet och specifika utifrån olika lokaltyper såsom toaletter, omklädningsrum, idrottshallar, gym:

CHECKLISTA HIN - Utomhusmiljö	CHECKLISTA HIN - Byggnad	CHECKLISTA HIN - Brandskydd
Fysiska hinder (Mindre nivåskillnader, Ojämn markbeläggning, Ränn-dalar) Bristande kontrastmarkering och bristande varningsmarkering Bristande utformning av kontrast- markering viktiga målpunkter (Lo- giska ledstråk, Trappor, stolpar och	<i>Nivå 1 - enkelt avhjälpna hinder i publika lokaler</i> Utvändigt till entrén Fysiska hinder (Mindre nivåskillna- der, Tunga dörrar, Olämpligt place- rade eller olämpligt utformade ma- növerdon) Bristande kontrastmarkering och bristande varningsmarkering	Frångänglighet Allmänt (samma som för god till- gänglighet) Utrymningsplats finns i anslutning till ordinarie utrymningsväg (BBR 5:248)

ramper, Glasytor, Utstickande byggnadsdelar) Fasta hinder Bristande utformning och placering av orienterade skyltar Bristande eller bländande belysning Bristande utformning av balansstöd Bristande utformning av parkeringsplatser för rörelsehindrade med särskilt tillstånd Bristar i lekytor	(Bristande ljushetskontrast på viktiga målpunkter, Logiska ledstråk, Glasytor, Trappor och ramper, Utstickande byggnadsdelar) Bristande utformning av orienterande skyltning Bristar i ljudmiljön (Dålig hörbarhet och störande bakgrundsljud, Receptioner) Bristande eller bländande belysning (Stora glasytor/fönster i slutet av korridorer, Fast belysning som är bländande, Belysning i kommunikationsutrymmen ska vara tillräcklig och jämn) Balansstöd (Ledstänger) Fast inredning (Hygienrum olämpligt placerade eller dåligt fungerande inredningsdetaljer) <i>Nivå 2 – större hinder i publika lokaler</i>	Utrymningsplats är utformad enligt gällande krav till exempel storlek, tvåvägskommunikation Utformning av tillgängliga utrymningsvägar - Vägen fram till utrymningsplatsen är tillgänglig Dörröppningsautomatik fungerar vid brand Skyltning till brandsäkerplats Brandsäker plats finns Övrigt
---	--	--

För varje kontrollpunkt anges om granskningen av aktuella kontrollpunkt *”uppfyller krav”,* *”kräver åtgärd”* eller om kontrollpunkten saknar relevans *”ej relevant”*. I anslutning till behov av eventuell åtgärd ska en *anmärkning* göras (till exempel åtgärdens karaktär, plats, rumsmarkering). För att säkerställa att varje granskning ska kunna följas upp omfattar checklisten även uppgifter om datum, kontrollant, plats, objekt, ev. rumsnamn/rumsnummer.

ANSVAR FÖR GRANSKNING

Som en del av processtödet har dialoger förts om hur ansvaret ser ut dels för den granskning som görs utifrån HIN, dels för de behov av åtgärder som identifieras och som kan bli en följd av granskningen. Svaret på detta är att idrottsförvaltningen ansvarar för den praktiska granskningen. Vem som är ansvarig för att åtgärda hindret avgörs därefter utifrån vem som rättsligt råder över hindret. Vad gäller byggnader är det oftast fastighetsägare som är ansvariga, men det kan även vara en verksamhetsutövare som hyr en lokal.

Beslut om åtgärd följer därmed den ansvarsfördelning som gäller för lokalerna, vilket innebär att beslut fattas av ansvarig part enligt gällande gransdragningslista i kommunen. För idrottsförvaltningens lokaler och anläggningar gäller följande ansvarsfördelning avseende Enkelt avhjälpna hinder:

- Anläggningschef delegerar ansvar för kontroll till kontrollant
- Inventering utifrån checklisten görs av utsedd kontrollant
- Efter genomgång/granskning lämnas checklista till anläggningschef
- Anläggningschef fattar beslut om vem som ska ansvara för åtgärden i nästa steg - Idrottsförvaltningen alternativt Fastighetskontoret
- Om aktuellt förs frågan vidare från anläggningschef till brandskyddsansvarig

REKOMMENDATION FÖR FORTSATT GRANSKNINGSARBETE

För att underlätta de granskningar som ska göras i enlighet med framtagna checklistor är Swecos rekommendation att det utöver dessa checklistor som beskrivits tidigare behöver tas fram en instruktion inklusive illustrationer som tydligt visar hur olika hinder ska avhjälpas. Detta har inte rymts i uppdraget, men utgör ett fortsatt utvecklingsarbete för att idrottsförvaltningens granskningar ska bli effektiva och kvalitetssäkrade i ett mer långsiktigt perspektiv. Att säkerställa att det återkommande anordnas korta utbildningar för de personer som kommer att ha i ansvaret att utföra granskningarna är ytterligare något som rekommenderas.

3.1 JOBBTORG STOCKHOLM – IDENTIFIERA OCH SPRIDA EXEMPEL PÅ HUR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING FÅR OCH BEHÅLLER ARBETE

Enheten Stöd vid Jobbtorg Stockholm har ansökt om processtöd för en kartläggning av det arbete som genomförs för att personer med funktionsnedsättning ska finna, få och behålla arbete vid enheten.

Enheten Stöd vid Jobbtorg Stockholm är en verksamhet inom Stockholms stad. Enheten arbetar för att stötta människor som har en funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan, att få och behålla ett arbete. Målgruppen är personer som är inskrivna på Jobbtorg Stockholm, som har daglig verksamhet eller tillhör socialpsykiatrins målgrupp.

Enheten har även ett stadsövergripande uppdrag att verka för att fler personer som har en funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan kan finna, få och behålla ett arbete i staden. För att utveckla arbetet med det stadsövergripande uppdraget har enheten ansökt om processtöd för en kartläggning av det interna arbete som genomförs för att personer med funktionsnedsättning ska få och behålla arbete. Syftet med kartläggningen har bestått i att:

- Identifiera framgångsfaktorer för hur personer med funktionsnedsättning får och behåller arbete, och hur dessa faktorer kan spridas till fler verksamheter i staden.
- Identifiera vad som behöver utvecklas och förbättras internt på området.

Kartläggningen genomfördes via intervjuer, enkät och en workshop. Arbetet fokuserades kring fem teman:

- Rekrytering av nya medarbetare
- Fysisk arbetsmiljö
- Psykosocial arbetsmiljö, normer och bemötande
- Kommunikation på arbetsplatsen
- Kompetens/kompetensutveckling

Kartläggningen identifierade flera framgångsfaktorer för att personer med funktionsnedsättning ska få och behålla arbete samt hur dessa framgångsfaktorer kan spridas. Kartläggningens resultat innefattade även utvecklingsbehov för vidare arbete internt hos Enheten Stöd. Nedan presenteras ett urval av framgångsfaktorer och utvecklingsbehov.

FRAMGÅNGSFAKTORER

- En aspekt som återkommande lyfts fram som en framgångsfaktor och förklaring till att Enheten Stöd har flera medarbetare med egna erfarenheter av funktionsnedsättning³ är det **intresse för människor** som finns hos både medarbetare och ledning. Ledord som **öppenhet och medmänsklighet** verkar driva arbetet och återspeglas dels i bemötandet kollegor emellan, dels i de anpassningsmöjligheter som erbjuds på arbetsplatsen. Det betonas även att kollegor och medarbetare **ser och värdesätter varandras kompetenser**.
- Nästa framgångsfaktor som identifierats är förståelsen för att **anpassningar och flexibilitet ger positiva effekter**. Det finns en gemensam uppfattning inom enheten, hos ledning och medarbetare, att även om det kostar tid och resurser att göra anpassningar så skapar det stora vinster. Att verka för att alla ska få bästa möjligheter att genomföra sitt arbete ger positiva effekter på enhetens prestationer.
- Att **kunskapen om funktionsnedsättningar och anpassningar** är hög internt är också något som bidrar till och stärker arbetet på enheten. Det bidrar till exempel till att alla medarbetare oavsett funktionsförmåga har möjlighet att utföra sitt arbete och prestera utifrån sina förutsättningar.
- Att det finns flera personer på arbetsplatsen som är öppna med sina diagnoser eller har synliga funktionsnedsättningar bidrar till att det finns en **”kritisk massa” av personer som bryter normer utifrån funktionalitet**. Om det enbart är en person som bryter normen blir det lätt att den personen uppfattas och uppfattar sig själv som en **”alibi-person”**⁴. Det kan vara påfrestande att vara den enda, eller en av väldigt få, som bryter en norm.

UTVECKLINGSBEHOV

I kartläggningen av arbetet vid Enheten Stöd har vissa utvecklingsbehov framkommit kring hur arbetsplatsen verkar för att personer med funktionsnedsättning ska få och behålla arbete:

- Ett behov som identifierats är att funktionshinderfrågor kan få mer utrymme i rekryteringsprocessen. Exempelvis finns det möjlighet att i annonser och **information tydligare betona att egen erfarenhet av funktionsnedsättning värdesätts**. Det bör gälla för såväl målgruppsanpassade som ordinarie tjänster.
- Det finns behov av **rutiner för hur man ska fråga och prata om anpassningar och behov**. Detta gäller både i rekryteringsprocessen och när en person är ny på

³ Med egna erfarenheter av funktionsnedsättning avses att någon har eller har haft tillfällig eller bestående funktionsnedsättning av något slag.

⁴ Med alibi-person avses en person som bryter mot en norm och inkluderas i ett sammanhang eller en organisation med avsikten att ”visas upp”, eller för organisationen att bevisa att de inkluderar personer som bryter mot normen.

arbetsplatsen. Rutinerna bör gälla både personer med och utan uttalad funktionsnedsättning. Det är även viktigt att anpassning, behov och olika förutsättningar inte enbart diskuteras mellan chef och medarbetare utan även kommuniceras till övriga kollegor.

- Det finns **utmaningar med att ha ett aktivitetsbaserat kontor**. Bland annat orsakar det viss stress kopplat till möjligheten att gå undan för att ta möten och samtal. Även frågan om ljudnivå och möjligheten att arbeta ostört är aktuell. Stressen riskerar att påverka samtliga medarbetare men i synnerhet personer med viss funktionsnedsättning.
- Den **digitala arbetsmiljön fungerar inte optimalt** och skapar stress. Bland annat handlar det om teknik som inte fungerar och digitala plattformar som inte är tillgänglighetsanpassade.
- Informationsdelning över mejl skapar stress för vissa. Antalet mejl upplevs för stort och det riskerar att påverka koncentrationsmöjligheten och minska den tillgängliga tiden för andra arbetsuppgifter. Personer med vissa funktionsnedsättningar riskerar att drabbas extra hårt av ökad stress kopplat till informationsdelningen. **Diskussion kring en mejl-policy efterfrågas.**
- Arbetsplatsen präglas av stor flexibilitet vilket är en förutsättning för många att kunna utföra sitt arbete på bästa sätt. **Flexibiliteten är viktig men riskerar även att bidra till bristande struktur.** För en del medarbetare behövs det mer tydlighet kring arbetsuppgifter och vissa rutiner. Flexibilitet för vissa kan även riskera att skapa ökad stress för andra, som behöver anpassa sig utifrån kollegornas flexibla arbete. Det är viktigt att flexibilitet får råda men att det finns struktur och tydliga rutiner där de behövs.
- Kunskapen på arbetsplatsen om funktionsnedsättning, tillgänglighet och delaktighet är mycket stor. Även viljan finns för att vara öppen, flexibel och inkluderande. Kunskap och vilja är centrala grundförutsättningar för att personer med funktionsnedsättning ska få och behålla arbete. Däremot **finns en risk att frågorna "tas för givet". Det är viktigt att skapa strukturer och rutiner för arbetet med tillgänglighet, delaktighet och inkludering** så att det inte blir allt för personberoende.

Utifrån de framgångsfaktorer och utvecklingsbehov som framkommit i kartläggningen har ett antal rekommendationer riktats till Enheten stöd. Flera av rekommendationerna syftar till att ta fram fungerande rutiner för att arbeta mer strukturerat med tillgänglighet och delaktighet vid arbetsplatsen. Bland annat rekommenderades Enheten Stöd att utgå från MFD:s checklista för universell utformning av arbetsplatser⁵ och anpassa dessa efter de egna behoven och förutsättningarna. En annan rekommendation handlar om att fortsätta se över hur framgångsfaktorer kan spridas till fler verksamheter inom staden. På så vis finns förhoppning om att arbetet hos Enheten Stöd kan ge ringar på vattnet och leda till att fler personer med funktionsnedsättning finner, får och behåller arbete inom Stockholms stad.

⁵ Se Myndigheten för delaktighet: <https://www.mfd.se/verktyg/lar-om-politikens-mal-och-inriktning/politikens-fyra-arbets-satt/principen-om-universell-utformning/>

4. LÄRDOMAR KRING KOMMUNERNAS FUNKTIONSRÄTTSRÅD OCH ARBETET MED AKTIV INVOLVERING

Sweco har under de senaste åren gett processtöd till flera kommuner kopplat till aktiv involvering av personer med funktionsnedsättning. Ett område som återkommit och där flera kommuner upplever utmaningar har handlat om involvering av funktionsrättsrörelsen i allmänhet och kommunernas funktionsrättsråd i synnerhet. Mot denna bakgrund delar Sweco i det avslutande avsnittet med sig av erfarenheter och lärdomar från arbetet med aktiv involvering och utveckling av funktionsrättsråd i kommuner. Erfarenheterna och lärdomarna baseras på erfarenheter från processtödjande arbete i cirka 15 kommuner i Sverige under åren 2019-2021. Funktionsrättsråd kan även kallas funktionshinderåd eller råd för funktionshinderfrågor. Råden är organiserade på olika sätt i olika kommuner, men deras gemensamma syfte är att ge personer med funktionsnedsättning inflytande över kommunens frågor och områden.

Sweco erfar att behoven av att stärka funktionsrättsråden finns i många kommuner och att råden behöver få bättre förutsättningar att ha en aktiv roll. Råden har många gånger en svag kontakt med kommunernas nämnder och förvaltningar och kommer in sent i beslutsprocesserna. Förutsättningarna för deltagarna att påverka kommunernas arbete är därmed många gånger bristfälliga. Råden träffas sällan och har till följd av det svårt att föra en kontinuerlig dialog. I flera fall vittnar deltagarna om att mötena snarare används för att dela information om kommunens arbete än för att lyssna in deltagarnas åsikter i konkreta frågor. I en del fall brister även kommunikationen från funktionsrättsråden till de målgrupper rådet ska representera, som en följd av att det saknas systematik även i denna återföring.

Representationen i råden avspeglar inte heller alltid målgruppen, det vill säga personer med funktionsnedsättning. Barn och unga är sällan aktiva i råden. Att olika typer av funktionsnedsättningar inte finns representerade är också en svaghet som lyfts i flera kommunala funktionsrättsråd. Även om utvecklingsbehoven är många finns det samtidigt flera goda exempel på att funktionsrättsråden bidrar med viktiga perspektiv till kommunernas arbete.

För att stärka funktionsrättsrådets roll och inflytande i kommunerna finns det flera möjliga åtgärder.

- För att stärka rådets roll i kommunen kan exempelvis dialogmöten/workshopar hållas med funktionsrättsrådets representanter och representanter från kommunens förvaltningar och nämnder. Dialogmötena kan exempelvis behandla frågeställningen "Vilken roll ska rådet ha för att vara ett stöd till kommunens verksamheter?". Kunskapen från dialogmötena kan sedan mynna ut i en plan för funktionsrättsrådets arbete och roll.
- Det kan finnas behov av interna marknadsföringsinsatser för att sprida information om kommunens funktionsrättsråd. Kommunernas nämnder, förvaltningar och verksamheter behöver många gånger få bättre kännedom om funktionsrättsrådet. De behöver känna till att rådet finns, hur samverkan kan ske samt vad rådet kan bidra med. Ansvaret för att ta initiativ till ökad kännedom bör inte vila endast på funktionsrättsråden utan också på förvaltningar och nämnder, eftersom det även är dessa verksamheter

ansvar att bidra till tillgänglighet och nå bredare representation inom respektive ansvarsområde.

- Få barn och unga är överlag involverade i funktionsrättsråden. Här kan råden stärkas genom ökad involvering av till exempel barn och unga med anpassad skolgång (tidigare särskolan), eller av funktionsrättsrörelsens ungdomsorganisationer. Då förtroende, långsiktighet och kontinuitet är särskilt viktigt för dessa barn, är det lämpligt att funktionsrättsråden eller kommunala företrädare bygger upp relationer med de vuxna som känner barnen, såsom lärare, förenings-/fritidsledare och föräldrar. Ett första steg är att identifiera var de unga med funktionsnedsättningar finns och skapa kontakt. Nästa steg kan vara att med hjälp av funktionsrättsråden anordna specifika aktiviteter eller dialoger i syfte att involvera. Råden kan också bygga upp ungdomspaneler, ungdomsråd eller liknande där barn och unga med funktionsnedsättningar deltar.
- Representationen i funktionsrättsråden behöver ses över generellt för att säkerställa att personer med olika typer av funktionsnedsättningar inkluderas. Tonvikten förefaller framför allt rikta sig till föreningar och personer med olika fysiska funktionsnedsättningar. Detta är inte representativt för målgruppen som helhet varför insatser behövs för att bättre spegla målgruppens olika och varierande behov. Här kan det även vara aktuellt att se över alternativa möjligheter till deltagande vid exempelvis rådets möten för att fler ska visa intresse för att medverka. Platser för möten, kommunikationskanaler och mötesupplägg kan påverka möjligheterna att delta.
- I flera kommuner upplevs rådets representanter inte ha getts tillräcklig insyn i och kunskap om den kommunala politiken och hur kommunens processer fungerar. Även representanternas roll och frågan om vem de representerar upplevs många gånger som otydlig. Funktionsrättsråden kan behöva stödjande insatser för att ges förutsättningar att ta en aktiv roll i kommunen. De stödjande insatserna kan till exempel handla om att ge kunskapshöjning om kommunens arbete och processer, samt att föra en diskussion kring vad det innebär att representera funktionshinderrörelsen. På så vis ökar deltagarnas möjligheter att ta en mer aktiv roll i tidigare skeden av kommunens utvecklingsprocesser.
- I de flesta kommuner finns tydliga behov av att skapa stärkt samverkan kring funktionsrättsfrågor inom och mellan förvaltningar. Många gånger finns kompetens om funktionsrätt spridd hos olika roller och i olika delar av kommunen. Det finns behov hos kommunerna att inventera den befintliga kunskapen samt att se över möjligheten att skapa samverkansfunktioner med fokus på funktionsrätt. Finns det en samverkansfunktion för funktionsrätt ökar även chansen för funktionsrättsråden att ha en tydlig väg in till förvaltningarna och de kommunala verksamheterna. Samverkansfunktionerna kan leda till att funktionsrättsfrågorna blir mer integrerade i kommunernas arbete och att personer med olika kompetenser kopplat till frågorna får stöd av varandra. Det är viktigt att den typen av samverkansfunktion även får mandat att driva förändringsarbete kopplat till funktionsrättsfrågor.
- Funktionsrättsrådets organisatoriska placering kan ha inverkan på deras roll och möjlighet att påverka. I flera kommuner har det framhållits att en central placering under kommunstyrelsen eller liknande har gett bättre förutsättningar än när rådet varit placerat under en specifik nämnd – till exempel socialnämnden.